

Серія “Вища освіта в Україні”

Організація діяльності психологічних служб

Навчальний посібник

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

“Новий Світ – 2000”
Львів – 2020

ББК 88.411я73
УДК 331.485(075.8)
Л 38

*Розповсюдження та тиражування
без офіційного дозволу видавництва
заборонено.*

*Гриф надано Міністерством освіти і науки України
(Лист № 1.4/18 – Г 2393 від 18.11.2008 р.)*

Рецензенти:

В. М. Штанько – доктор філософії, професор;

І. М. Шаповал – кандидат психологічних наук, доцент.

Л 38 Легка Л. М., Семенча Л. Г.

Організація діяльності психологічних служб: Навчальний посібник – Львів:
“Новий Світ – 2000”, 2020. – 372 с.

ISBN 978-966-418-073-0

У навчальному посібнику викладено загальні положення організації психологічної служби в системі збройних сил України, медичних установах, органах внутрішніх справ, пенітенціарній і освітянській системах, підприємствах та організаціях, ЦССМ.

Складається посібник з двох частин. У першій частині висвітлені мета, завдання та окремі аспекти роботи психологічної служби різних напрямків. У другій – додаткові матеріали (положення, інструкції, плани, зразки звітів, посадові інструкції та ін.).

Навчальний посібник адресований студентам вищих навчальних закладів.

ББК 88.411Я73
УДК 331.485(075.8)
Л 38

ISBN 978-966-418-073-0

© Л. М. Легка, Л. Г. Семенча, 2020
© “Новий Світ – 2000”, 2020

ЗМІСТ

Передмова	6
Розділ 1. Організація діяльності психологічної служби в системі збройних сил України	8
1.1. Зміст і завдання психологічної роботи у військовому підрозділі (частині) у мирний час	8
1.2. Основні форми психологічної роботи психологічної служби в системі Збройних Сил	15
1.3. Місце командира і його заступника з виховної роботи (психолога) в організації і здійсненні психологічної роботи	19
1.4. Основні обов'язки військових психологів і органів виховної роботи	22
1.5. Окремі аспекти вивчення психологом особистості військовослужбовця і соціально-психологічних явищ у військових підрозділах	29
Розділ 2. Організація діяльності психологічної служби в системі охорони здоров'я	38
2.1. Організаційні аспекти діяльності медичного (клінічного) психолога	38
2.2. Особливості організації роботи медичного (клінічного) психолога в реабілітаційних центрах	45
2.3. Організація психологічної допомоги в психіатричних установах	49
2.4. Робота медичного (клінічного) психолога в установах, що надають психотерапевтичну допомогу	50
2.5. Психотерапевтична допомога в стаціонарних і напівстаціонарних психотерапевтичних відділеннях	52
2.6. Організація роботи клінічного (медичного) психолога в психотерапевтичних підрозділах	55
2.7. Організація роботи клінічного психолога в медичних установах іншого профілю	59
2.8. Специфіка надання психологічної допомоги тяжким соматичним хворим	65
Розділ 3. Організація діяльності психологічної служби в органах внутрішніх справ	74
3.1. Основні принципи, напрямки та завдання соціально-психологічної роботи в службі безпеки України	74
3.2. Правова соціалізація в юридичній діяльності	80
3.3. Особливості роботи соціально-психологічної служби у в рамках виправної (пенітенціарної) системи	93
3.4. Методи психології та можливості їх застосування у юридичній практиці	106

Розділ 4. Організація роботи психологічної служби системи освіти і науки України	112
4.1. Напрямки роботи психологічної служби в системі освіти	112
4.2. Особливості діагностичної роботи шкільного психолога	126
4.3. Особливості психодіагностичного дослідження психологічних показників афекту неадекватності у дезадаптованих підлітків	138
4.4. Психопрофілактична та корекційна робота практичного психолога в системі освіти	149
4.5. Психологічне консультування в системі роботи шкільного психолога	171
4.6. Психологічна служба середньої загальноосвітньої школи	173
4.7. Психологічна служба у вищих закладах освіти України	179
4.8. Перспективи розвитку психологічної служби в середніх загальноосвітніх закладах України в умовах реформування освіти	185
Розділ 5. Психологічна служба організації (підприємства) 190	
5.1. Психологія підприємницької діяльності	190
5.2. Організаційно-методологічні принципи психологічної служби організації (підприємства)	200
Розділ 6. Соціально-психологічна служба в системі соціальних служб для молоді	216
6.1. Організаційні аспекти та нормативна база діяльності ЦССМ	216
6.2. Напрямки роботи Центрів соціальних служб для молоді	219
6.3. Особливості роботи по соціальній підтримці молодих сімей у системі діяльності центрів соціальних служб для молоді	224
6.4. Форми і методи роботи щодо сприяння працевлаштуванню та вторинній зайнятості молоді	232
6.5. Соціально-педагогічна робота з дітьми з особливими потребами	236
Розділ 7. Організація діяльності психологічної служби у сфері політики	243
7.1. Особливості роботи психолога та напрямки психологічних досліджень у сфері політики	243
7.2. Методи політико-психологічних досліджень	253
7.3. Психологія політичного лідерства	259
7.4. Імідж політичного лідера та його формування	270
Словник основних термінів з дисципліни «Організація діяльності психологічних служб»	285
Список використаної та рекомендованої літератури	296

Навчально-тематичний план вивчення дисципліни «Організація діяльності психологічних служб»	304
Додатки	318
Додаток 1. Посадова інструкція практичного психолога дитячого табору.....	318
Додаток 2. Положення про психологічну службу в МДЦ «Артек».....	321
Додаток 3. Положення про кабінет практичного психолога в закладах освіти	326
Додаток 4. Зразок оформлення звіту роботи психологічної служби в системі соціальних служб для молоді	328
Додаток 5. План роботи Іванівської психологічної служби в системі соціальних служб для молоді при ІЦРЛ на перше півріччя 2007 року	329
Додаток 6. Режим роботи соціально-психологічної служби в системі соціальних служб для молоді	330
Додаток 7. Зразок ведення журналу прийому відвідувачів соціально-психологічної служби в системі соціальних служб для молоді.....	331
Додаток 8. Зразковий варіант положення про психологічну службу підприємства (організації)	331
Додаток 9. Посадова інструкція керівника психологічної служби (пропонований варіант).....	335
Додаток 10. Зразок профілактичної програми тренінгу безконфліктного спілкування для учнів 7-9 класів середньої загальноосвітньої школи	338
Додаток 11. Профилактическая программа по социальной адаптации медицинских работников.....	346
Додаток 12. Документація практичного психолога	358
Додаток 13. Зразок структури педагогічної характеристики учня.....	359
Додаток 14. Психологічна характеристика учня.....	359
Додаток 15. Професійно-особистісні якості юриста	363

Передмова

Психологія як наука використовується практично у всіх напрямках сучасного життя. Основними функціями, які виконує психолог майже у всіх сферах своєї професійної діяльності, є психологічна діагностика, психологічна корекція та психологічна профілактика. В останні роки в Україні виникла значна потреба в професійній кваліфікованій допомозі населенню у вирішенні проблем окремих людей у випадках емоційних або соціальних криз, з проблем, які виникають у виробничій діяльності, професійній орієнтації, психологічній реабілітації різних категорій населення.

Суттєві зміни, які відбуваються сьогодні у всіх сферах суспільства вимагають ретельного розв'язання питання надання професійної кваліфікованої допомоги населенню відносно збереження психологічного здоров'я та надання допомоги в адаптації до складних умов життя. Саме тому в умовах сьогодення особливо ретельно і осмислено слід підходити до виховання та соціалізації підростаючого покоління. Особливого значення набуває формування гармонійно розвиненої, суспільно активної, фізично досконалої, психічно здорової особистості. А розв'язання всіх цих питань неможливе без кваліфікованої психологічної допомоги. Слід зазначити, що починаючи з кінця 70-х років, у журналі «Вопросы психологии» ставилося питання про організацію соціально-психологічної служби як єдиної системи охорони й підтримки психічного здоров'я населення. Але лише у 90-х роках почалася практична реалізація ідеї створення національної системи соціально-психологічної служби у країнах СНГ, коли на базі Інституту психології України започаткувався Центр психологічної служби системи освіти. У порівнянні з західно-європейською практикою ідея створення системи охорони і підтримки психологічного здоров'я населення є досить новою. Отже, тільки майже десять років потому були створені національні системи соціальних і психологічних служб. Наказом Міністерства освіти і науки України було затверджено Типове положення про Центри практичної психології і соціальної роботи (наказ від 15.08. 2000 р. № 386).

Перші спроби впровадити надбання наукової психології у практичну діяльність соціально-психологічних служб виявили низьку ефективність цього процесу. Про це говорить і досвід, який виявився в процесі впровадження психологічної служби в систему освіти. На думку відомих психологів (О.Асмолова, В.Василюка, Ю.Гільбуха, О.Киричука, Ю.Машбица та ін), необхідним є розвиток специфічного рівня проектування наукових психологічних знань у практичне використання. Ці вчені відстоюють думку, що використання наукових здобутків у процесі розробки психологічних технологій практичної діяльності шкільного психолога є основним завданням прикладної психології.

Отже, психологічна служба – це система спеціальних закладів, які створюються в різних соціальних інститутах і організаціях, покликаних надавати кваліфіковану психологічну допомогу людям. Це особливі підрозділи у структурі підприємств і організацій, – система психологічного супроводу діяльності різноманітних соціальних інститутів. Спеціалісти, які працюють в структурі психологічної служби вирішують комплексні задачі експертизи, діагностики і психологічної консультації у сферах виробництва, транспорту, освіти, медицини, культури, спорту, юриспруденції та ін.

Об'єктами діяльності психологічної служби в організації можуть бути: організація в цілому або групи та окремі особистості, які входять до її складу. У роботі психологічної служби вирішуються два основних завдання:

- 1) опис стану об'єктів – психодіагностика;
- 2) вплив – за допомогою рекомендацій чи використання технологій соціальних перетворень стану соціальних об'єктів.

Навчальний посібник «Організація діяльності психологічних служб» містить основні поняття, напрямки роботи та особливості діяльності психологічних служб у різних соціальних сферах, а саме: в системі освіти, соціальних служб для молоді, охорони здоров'я, політики, органів внутрішніх справ та бізнесу.

Слід відзначити, що теоретичний та практичний матеріал, нормативні документи, якими керуються в своїй діяльності практичні психологи, які працюють в різних сферах викладений у багатьох підручниках та посібниках, але немає підручника, в якому б було одночасно систематизовано роботу психолога у всіх напрямках роботи психологічних служб. Саме тому виникла потреба в створенні такого підручника.

Основна мета навчального посібника – створення оптимальних умов для отримання базових теоретико-методологічних і прикладних знань, вмінь і навичок з організації роботи психологічних служб.

Викладений у посібнику матеріал може бути використаний як студентами – майбутніми спеціалістами по кадрам в якості навчальної літератури, так і практичними психологами, які набувають знання, вміння і навички праці в оволодінні майбутньою професією та вершинами професіоналізму.